

TRIANGELI-KESKUSTELU

Päättäjän puheenvuoro

TEEMA: Perustili

Vaihtoehtoiset sosiaaliturvamallit ansaitsevat perusteellisen tarkastelun

Perustiliin liittyy sekä uhkia että mahdollisuuksia, ja mallin kannatettavuus riippuu ratkaisevasti sen yksityiskohdista. Malli on kuitenkin tuonut keskusteluun tervetullutta konkretiaa.

Suomalaisessa sosiaaliturvajärjestelmässä on paljon hyvää, mutta sen kiistattomat epäkohdat haastavat meitä tarkastelemaan ennakkoluulottomasti myös järjestelmän peruseräiteitä. Sosiaaliturvan kokonaisuudistusta valmistelevalle parlamentaariseen komitealle onkin linjannut selvittävänsä vaihtoehtoisia sosiaaliturvamalleja osana komitean välimietinnön valmistelua. Näitä malleja ovat esimerkiksi perustulo, negatiivinen tulovero ja perustili.

Kommentoin tässä kirjoituksessa perustiliä, josta Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö (Itla) julkaisi hiljattain raportin ”Perustili – tie kannustavaan ja läpinäkyvään sosiaaliturvaan” [1] ja jota ajatuspaja Libera on pitänyt aiemmin esillä. Kuten sosiaaliturvamalleihin yleensäkin, myös perustiliin liittyy sekä uhkia että mahdollisuuksia, ja mallin kannatettavuus riippuu ratkaisevasti sen yksityiskohdista.

Perustilin ilmeisiä kannatettavia puolia – ja samalla yhtymäkohtia perustuloon – ovat byrokratian purkaminen, sosiaaliturvan automatisointi ja vahvempi luottamus yksilön omaan harkintaan. Toisin kuin perustulossa, perustilissä ”luottamusloikka” olisi tiukasti ehdollinen. Ne kansalaiset, jotka eivät täyttäisi perustilin saa-

”Toisin kuin perustulossa, perustilissä ’luottamusloikka’ olisi tiukasti ehdollinen.”

misen kriteereitä tai joiden tili tyhjenisi, päätyisivät nykyisenkaltaisen vastikkeellisen ja syyperusteisen turvan piiriin.

Mallia on perusteltu perustuloa paremmaksi etenkin sillä, että kaikkien saatavilla oleva perustulo passivoisi tuensaajia ja poistaisi kytköksen etuuksien ja palveluiden väliltä. Toisaalta edellisen hallituksen toteuttamassa perustulokokeilussa ns. osallistumisaktiivisuus pysyi korkeana ja perustulon saajat osallistuivat työvoi-

mapalveluihin lähes entiseen tapaan. Kun myöskään työllisyys ei perustulokokeilussa heikentynyt, herää kysymys nykyisen sanktiointikoneiston tarkoituksenmukaisuudesta.

Panostamalla palveluiden saatavuuteen sekä niiden riittävään laatuun ja asiakaslähtöisyyteen voitaisiin saavuttaa parempia tuloksia kuin sellaisella järjestelmällä, jossa aktivoimalla pyritään luomaan joidenkin ekonomistien korostamaa ”pelotevaikutusta”

”Palveluihin hakeutuminen pelkän sanktion välttämiseksi ei näyttäytynyt tehokkaana tapana kohdistaa niukkoja resursseja.”

etuuden saajille. Itlan raportissa perustilimalliin kytketyn osallistumistulon osalta ratkaiseva kysymys olisi juuri se, ohjattaisiinko perustilin ulkopuolelle jääneitä itseisarvoisesti ”tekemään jotain” sanktion uhalla vai asetettaisiinko tavoitteeksi yksilön tarpeita vastaavat ja vaikuttavat palvelut.

Sittemmin jo puretusta aktiivimallista saatujen kokemusten perusteella palveluihin hakeutuminen pelkän sanktion välttämiseksi ei näyttäytynyt tarkoituksenmukaisena tai tehokkaana tapana kohdistaa niukkoja resursseja. Pahimmillaan osallistuminen epä-tarkoituksenmukaiseen palveluun voi jopa hidastaa työllistymistä.

Libera esittämässä mallissa perustilin tarkoituksena on siirtymäajalla korvata muun muassa ansiosidonnainen työttömyysturva ja työeläkkeet. Nykyisen sosiaalivakuutuksen lakkauttaminen tarkoittaisi siirtymistä pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta sellaiseen malliin, jossa varautuminen työttömyydestä, sairaudesta ja vanhuudesta seuraavaan tulotason menetykseen olisi henkilön omien säästöjen varassa. Keskeisenä riskinä olisi laaja alivakuuttaminen sekä eriarvoisuuden ja etenkin eläkeläisköyhyyden voimakas kasvu.

Itlan raportin mallissa perustiliä on hahmoteltu nykyisen sosiaalivakuutuksen rinnalle. Tämä ratkaisu olisi realistisempi ja sisältäisi vähemmän riskejä, mutta kääntöpuolena perustilillä olevan summan merkitys elinkaaritulojen tasaajana saattaisi hämärtyä kansalaisille.

Keskustelua eri sosiaaliturvamalleista on syytä edelleen jatkaa ja Itlan julkaisema perustilimalli on tuonut keskusteluun myös terveelluttä konkrätia. ●

HANNA SARKKINEN
sosiaali- ja terveysministeri

LÄHTEET:

- 1 Pyykkönen J, Pyykkönen T, Pulli P (2021). Perustili – tie kannustavaan ja läpinäkyvään sosiaaliturvaan. Kansalaiset mukaan oman elämänsä säätelyyn. Itlan raportit ja selvitykset 2021:1, s. 13–14. <https://itla.fi/download/perustili-tie-kannustavaan-ja-lapinakyvaan-sosiaaliturvaan/>